

Čo robiť (Lenin si myslel, že to vie, ale sa zmýlil - ja neviem, tak sa ani veľmi mýliť nemôžem), aby sa rozmnožili rady čitateľov náročnejšej duševnej potravy? Keď je zdanlivo času čoraz menej, rozptýlenia čoraz viac a nevela ochoty oddávať sa slasti tichého premýšľania, keď z toho nie je veľký, najmä nie hmatateľný ošoh. Nechcem generalizovať, ale celkom sa tomu asi nevyhnem a výnimky potvrdzujú pravidlo pragmatickej doby.

Macdonaldizácia bude asi ešte chvíľu pokračovať, je pohodlná, unifikujúca (ako coca-cola a žuvačky) a nenáročná. V podobe žemlí s rozmanitými náplňami leží určite menej v žalúdku než v podobe jednoduchých Márií a iných mozog gumujúcich televíznych seriálov. Nehovoriac o Danielle Steelovej, proti ktorej je Rosamund Pilcher hotová Virginia Woolf.

Nepochybne je priama úmera medzi vkusom a nárokmi. Z toho plynúce záujmy sú saturované z premnohých prameňov a myslím, že ubúda ľudí čítajúcich viazanú knihu, za ktorou treba ísť, ktorú si treba kúpiť, prípadne zapožičať, keď sa súčasne valia zo všetkých strán ponuky oveľa ľahšie dosiahnuteľné aj prítazlivejšie. Konkurenčných ponúk je veľa, nielen komiksy a akčné filmy, počítačové hry a e-mail, ale aj možnosti cestovať, študovať v zahraničí, vybaviť si štipendium alebo nejaký „džob“ všelikade vo svete, ktorý sa zmenšuje čoraz väčšími. To všetko útočí na zmysly a na zmysel voľného času. Asi aj nedostatok iných ponúk a lákadiel zrodil v niekdajšom Sovietskom zväze údajne nekonečné rady čakajúcich nielen na knihy typu Jeden deň Ivana Denisoviča, ale aj zbierok poézie.

Dobrodružstvá vytlačené na papieri vystriedala paleta činnosti simulujúcich nebezpečenstvá - virtuálne smrteľné. Reklamy presvedčajú o kadečom a kadečo stojí veľa času. Aj ten strávený nad knihou. A veta „nemám čas“, sa opakuje čoraz častejšie než čokoľvek iné, hoci ho nik nemá. Treba si ho vziať. Je to banálne konštatovanie, že svet sa veľmi rýchlo mení a najmä veľmi technicky - býval tichší a oveľa menej

pestrý. Hudba je ohlušujúca, farby oslepujúce a otupené zmysly si žiadajú všetko ešte stupňovať. Čas nad knihou je časom samoty, zmenená realita nachádza iné spôsoby šírenia informácií, ktorých je až nestráviteľne veľa - Gutenberg by sa čudoval.

S množstvom informácií, ktoré sa na nás valia z najrozmanitejších zdrojov (aj zo stoky), ide nevyhnutne paralelne nielen potreba šetriť časom, ale aj diferencovanejšieho a premyslenejšieho jazykového prejavu, ktorý sa bráni svojej macdonaldizácii. Skratky, zbytočná narýchlo osvojená, narýchlo do reči vopchatá anglizujúca veta zmenšuje priestor, v ktorom sa možno započúvať do doznievania lyrických metafor, do muzikality aliterácií, zahĺbiť do analytickej úvahy alebo filozofického problému.

Príčiny toho všetkého nie sú len v očarení z úžasných technických možnosti ťuknutím preklenúť tisíce kilometrov a prihovoriť sa niekomu na druhom či treťom konci sveta - prípadne virtuálneho.

Príčiny sú aj vo výchove v škole. Mám dojem (subjektívny), že je čoraz menej pedagógov s očarenou dušou (jeden z nich žije v Liptovskom Mikuláši a volá sa Ivan Laučík), ktorí vedia strhnúť aspoň dvoch-troch z každého ročníka, aby doživotne prepadli vytlačenému slovu a slávnostnému pocitu pri otváraní novej knihy. A takisto subjektívne, sa domnievam, že vinu má aj dosť nudný postmoderný spôsob písania (nech sa pod tým rozumie čokoľvek), ktorý nechytá ani za srdce, ani za mozgové závitky. Vo mne vzbudzuje dojem, že zrozumiteľný ba prípadne aj zábavný, vypointovaný prejav pokladá za nedôstojný človeka - pisateľa s univerzitným vzdelávaním. (Jednou z nemnohých výnimiek je Miro Marcelli, ktorý má čo povedať - a aj to povie). Anglosasi sú schopní čo ako sucho odborný text nadflačiť a predovšetkým jasnosťou. (V tejto súvislosti chcem spomenúť publikáciu Hľadanie lepšieho sveta od K. R. Poppera. Nezaobalene kriticky sa vyjadruje k zahmlenému pretencióz-

nemu štylizovaniu aj v súvislosti s intelektuálnou skromnosťou a sám môže poslúžiť ako vzor schopnosti vyjadriť zložité myšlienky čiro bez davovej popularizácie.)

Nechcem vystupovať ako Čapkov praotec Janeček (vyskytujúci sa v Knihe apokryfov), ktorý v prorockom osvietení dvíha prst rieknuť, že to už dlho nepotrva. A nijako nelámam palicu pesimizmu nad týmto problémom svojej doby (v

ktorom sa ako v kvapke vody odzrkadľujú aj iné). Viem, že nič sa nevyvíja lineárne bez prekvapivých zákrut. Azda príde čas, keď sa budú písať súkromné listy, čítať v hojnom počte náročné knihy a časopisy (ako je Kritika a Kontext) a domýšľať metafyzické úvahy. Pravda, ak vzbudia presvedčenie, že dávajú očakávané a potrebné odpovede, a nie sú len ľudskou náhradou za hrdoroztvorenú nádheru pávieho chvosta.

Teodor Münz — Bojujte, dvíhajte...

Nebýva zvykom, aby sa mladí ľudia obracali na starších a starých o radu. Mladí si zväčša myslia, že si vystačia sami. Je na tom niečo. Rozdiely medzi rodičovskou a detskou generáciou sú stále väčšie, vývoj je čoraz prudší a obidve generácie si pomaly prestávajú vo všeličom rozumieť. A hoci sa hovorí, že „dobrá rada nad zlato“, najmä od tých starších a skúsenejších, ani to vždy neplatí. Dobrá rada býva všeobecná, abstraktná a človek sa najlepšie učí z toho, čo skúsil na vlastnej koži. Nemecký filozof Hegel hovorí, že ľudia sa z dejín ničomu neučia. Aj tomu sa dá rozumieť. Akí by sme už boli múdri, keby sme sa boli učili zo svojich dlhých dejín! Ale nič, tisíckrát opakujeme staré chyby.

Platí to aj v malom. Mladý človek sa často neučí ani zo svojich chýb a nieto ešte z druhých. Napriek tomu však dobré rady, alebo aspoň dobre mienené rady nie sú zbytočné. Môžu ušetriť mnoho sklamaní, neúspechov, času a „peňazí“.

V sprievodnom liste redakcie sa píše: „Určite ste si všimli, ako sa v slovenskej spoločnosti pestuje kult mladých - iba mladí ľudia by mali dostať príležitosť prevziať všetku zodpovednosť a určiť smer vývoja spoločnosti.“ Všimol som si to a pokladám to za reakciu na časy nedávno minulé, totalitné, keď pri vesle boli prevažne starí a ešte starší, zaslúžili súdruhovia strany. Máločomu rozumeli, ale ani nemuseli. Sedeli v ústrednom výbore a v politbyre a boli dobrí len do počtu, aby dvíhali ruky a súhlasili so všetkým, čo navrhovali súdruhovia na čele. Aj sa to volalo geron-

tokracia - vláda starcov. Mladým nedôverovali, lebo neboli zaslúžilí a mohli mať rôzne revizionistické nápady.

Dnes sa dostávajú do vedenia aj mladí a pokladám to za správne. Veď mládež je „držiteľkou rána“, je pružná a pokiaľ je schopná a nie je karieristická, patrí aj na vedúce miesta. Isteže, nie len ona. Potrebuje sa opierať o starších, ktorí sú vo vedení tiež, takže aspoň takto, formálne, je to v poriadku.

A čo by som chcel mládeži poradiť najviac? Pochopiteľne, týka sa to rôznych sfér spoločenského, predovšetkým politického života. Tu sa rozhoduje o podstatných veciach, tu sa varí to hlavné jedlo, ktoré ako si navaríme, tak si ho zjeme; my starší už ani nie, ale tí mladí a ich potomstvo. Slovenská republika vznikla len pred ôsmimi rokmi a vhupla obidvoma nohami do parlamentnej demokracie. S dedičstvom dvoch totalitných režimov, ktoré sme prežili v tomto storočí, s tisícročnou feudálnou minulosťou, ktorú máme ešte stále v krvi, sme vplávali do najchúlostivejšieho politického systému, aký kedy existoval, vyžadujúceho si dlhú tradíciu, vyspelé občianstvo, kus dobrej vôle budovať spoločnú vec, zmysel pre celok a nie len pre seba a podobne. Keď toho niet, demokracia sa zvrháva na anarchiu, lebo jej slobody sa zneužívajú na osobné alebo mafianske ciele a občania sa jej desia, mnohí od nej utekajú.

Nemusím osobitne poukazovať na to, že tento druhý prípad sa podobá nášmu. Pritom útek